

EKOLOGISCHE EN LANDSCHAPPELIJKE ADVIEZEN BIJ DE REALISATIE VAN HET PLAN TER BEVEILIGING VAN HET ZEESCHELDEBEKKEN

H. BERVOETS, N. DE COCK, R. VERHEYEN

Groep voor toegepaste ecologie, U.I.A.

1. INLEIDING

Het Sigma-plan, dat in uitvoering is sinds 1977, heeft als doel het Zeescheldebekken te beveiligen tegen stormvloeden op de Noordzee. Het Zeescheldebekken wordt gevormd door de Zeeschelde, de Durme, de Rupel, de Beneden-Nete en delen van de Grote en de Kleine Nete, de Dijle, de Zenne en de Demer (zie kaart blz. 123).

Het beveiligingsplan omvatte van bij de aanvang vier luiken :

- 1° het verhogen en verstevigen van de dijken, tot + 11,00 m T.A.W., vanaf de Nederlandse grens tot Oosterweel, en tot + 8,00 m T.A.W. stroomopwaarts van Oosterweel ;
- 2° het aanleggen van gecontroleerde overstromingsgebieden in het vroegere winterbed van de rivier ;
- 3° de afdamming van de Durme ;
- 4° de bouw van een stroomvloedkering te Oosterweel.

De dijkverhogingen zijn reeds voor een groot deel uitgevoerd en gaan in snel tempo door. Bovendien zijn reeds enkele kleinere overstromingsgebieden operationeel. De stormvloedkering is nog niet budgettair geprogrammeerd en zal in dit artikel niet besproken worden. Ook de aanleg van overstromingsgebieden zal buiten beschouwing gelaten worden.

De dijkverhoging is een technische realisatie die de waterkerende kwaliteit van de dijk wil optimaliseren. De verkeers-, recreatie-, landbouw-, en bouwfunctie en de waarde van de dijk voor het natuurbehoud en voor de landschapszorg, worden meestal als secundair of als ondergeschikt beschouwd. De ingrepen gebeuren op grote schaal, volgens uniforme profielen en in een korte tijdspanne.

Om te voorkomen dat de ingrepen in het Zeescheldebekken al te grote verliezen van eerder genoemde waarden zouden voor gevolg hebben, is het nodig de planning van de werken te begeleiden door een globale studie.

2. VOORBEREIDENDE EKOLOGISCHE EN LANDSCHAPPELIJKE STUDIE

Om die reden werd door de Ekologische Commissie van het Ministerie van Openbare Werken in 1980 besloten, door de v.z.w. Groep voor Toegepaste Ecologie een voorbereidende ecologische en landschappelijke studie te laten opmaken.

Deze overeenkomst resulteerde in een rapport (GIL-LE, L. & E. VERGAUWEN, 1981) met algemene aanbevelingen betreffende de waarde en de kwetsbaarheid van dijkbegeleidende gebieden, de inrichting, het beheer en de landschapsintegratie van de dijk. Bij wijze van voorbeeld worden ook twee concrete adviserende studies in het verslag opgenomen, nl. de reeds gerealiseerde dijkverzwaring te Bornem-Hingene en de nog te realiseren dijkverzwaring te Temse-Steendorp.

3. EKOLOGISCHE EN LANDSCHAPPELIJKE STUDIE VAN KONKRETE PROJECTEN

Als vervolg op de voorbereidende studie werd door de Dienst der Zeeschelde met de v.z.w. Groep voor Toegepaste Ecologie een overeenkomst afgesloten voor de begeleiding van 10, en in een tweede studiejaar 12, dijkwerken in voorbereiding of in uitvoering (zie tabel 1). Deze studie blijft beperkt tot landschap en natuur, en onderzoekt de kulturhistorische sociale, economische en recreatieve aspecten niet of enkel in zeer geringe mate.

Voor dijkverzwaringen in de planningsfase werd overeengekomen :

— een landschapsekologische inventarisatie te maken voor het bepalen van de ecologische en landschappelijke waarde en de kwetsbaarheid van dijkbegeleidende gebieden, als basis voor advies betreffende tracé en uitvoeringswijze van de dijkverzwaring ;

— te onderzoeken hoe de verschillende dijkonderdelen kunnen worden ingericht, hoe de integratie in het landschap door middel van natuurbouw het meest zou verzekerd worden en wat de meest geschikte beheersvorm is.

Voor dijkverzwaringen waarvan de aanbesteding voorzien is, worden op korte termijn landschapsekologische adviezen voor inrichting en integratie in het landschap en natuurtechnisch beheer.

Voor dijkverzwaringswerken in uitvoering of uitgevoerd vraagt men het opstellen van een landschaps- en beheersplan voor de dijk en begeleidende gebieden.

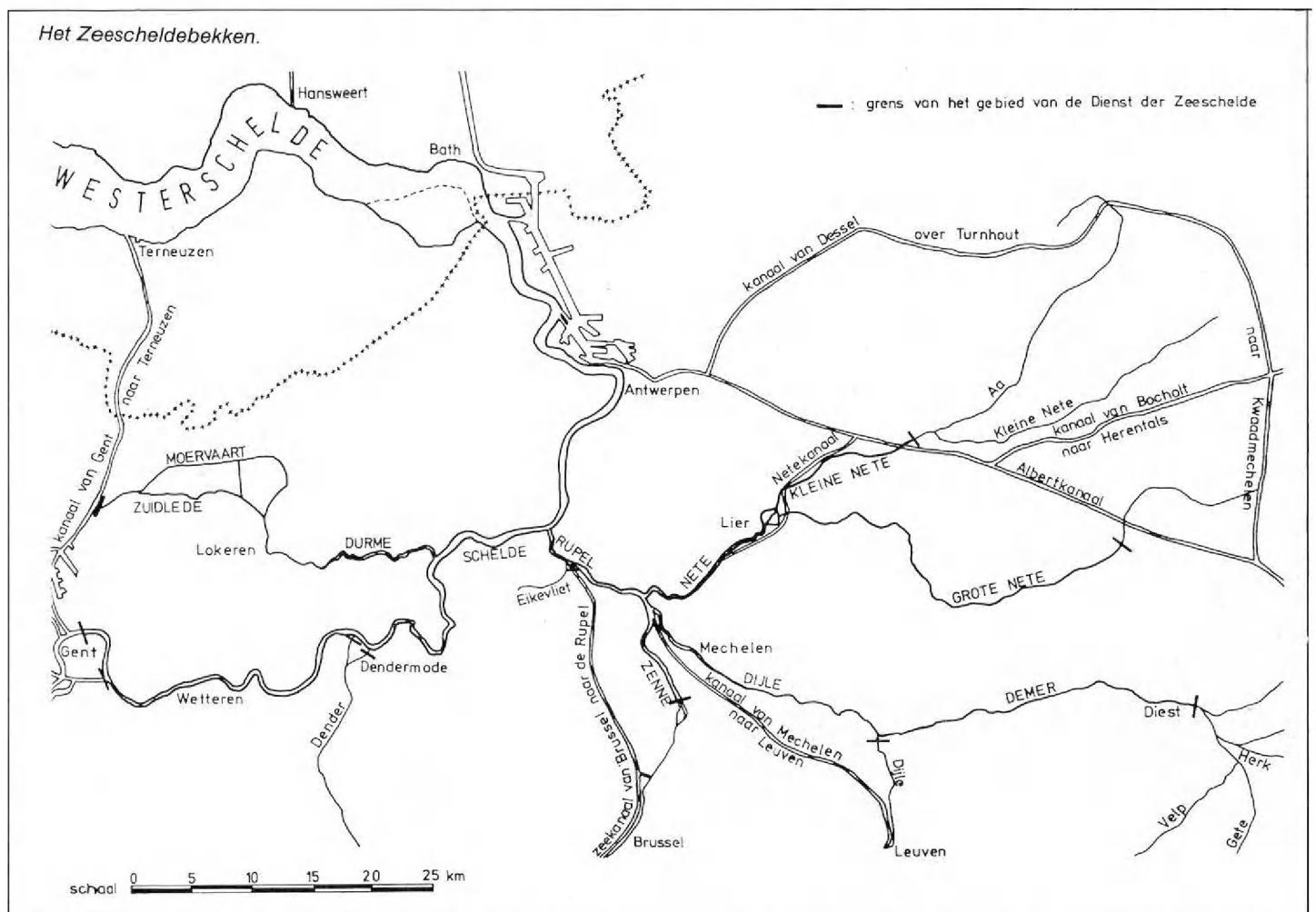
De controle om na te gaan in welke mate bij de uitvoering van de werken en bij beheerswerken rekening wordt gehouden met de ecologische en landschappelijke voorwaarden, vermeld in de begeleidende studie, zal gebeuren door de Belgische Staat. De Groep voor Toegepaste Ecologie v.z.w. kan daarbij worden opgeroepen als deskundig adviseur.

De Durme te Elversele : buitendijkse terreinen zijn zowel landschappelijk als ecologisch van belang.

TABEL 1 : Overzicht van de dijkwerken die door een ecologische en landschappelijke studie worden begeleid

1e werkjaar			
Zeeschelde	L.O.	Berlare	Aanleg overstromingsgebied Scheldebroek
Zeeschelde	L.O.	Wichelen-Berlare	Aanleg overstromingsgebied Paardenweide - 2e fase
Zeeschelde	R.O.	Bornem-Hingene	Studie beplantingen op uitbalingsstrook
Zeeschelde	R.O.	Antwerpen	Taludbescherming der schorren tussen Lillo en Zandvliet
Zeeschelde	R.O.	Sint-Amands	Dijkversterkingen langheen de Polder van Oude en Nieuwe Schorren
Zeeschelde	L.O.	Beveren-Prosperpolder	Dijkversterkingen tussen Kerncentrale Doel en Nederlandse grens
Kleine Nete	L.O.	Nijlen	Dijkversterkingen opwaarts de brug « Mol-ter-Nete »
Boven-Dijle	L.O. & R.O.	Mechelen	Dijkversterkingen opwaarts de bovenstuw op beide oevers
Durme	L.O. & R.O.	Lokeren	Dijkversterkingen tussen Lokeren en E3
Durme	L.O.	Temse-Tielrode	Dijkversterkingen t.h.v. de plaats genaamd « Ons Streven »
2e werkjaar			
Zeeschelde	L.O.	Doel	Dijkversterkingen tussen Nederlandse grens en Liefkenshoek. Vak Kerncentrale-Verkortingsdijk
Zeeschelde	L.O.	Zwijndrecht	Bouw nieuwe dijk langsheen natuurgebied Blokkersdijk
Zeeschelde	L.O.	Dendermonde	Dijkwerken Grembergen - fase 1
Zeeschelde	L.O.	Berlare	Dijkwerk tussen schoonaardebrug en Scheldebroek - fase 1
Zeeschelde	L.O.	Schellebelle	Dijkwerk Weimeers. Van Schellebelleveer tot brug Uitbergen
Zeeschelde	L.O.	Wetteren	Dijkversterkingen van Kasteelgracht tot voetgangersbrug
Durme	L.O.	Waasmunster	Dijkwerk van E3 tot Manta
Durme	L.O.	Waasmunster	Dijkwerk Koolputten
Durme	L.O.	Temse	Dijkversterkingen te Elversele van Durmebrug tot « Ons Streven »
Boven-Dijle	L.O. & R.O.	Muizen	Dijkversterkingen opwaarts de brug van Muizen
Zenne	R.O.	Hombeek	Dijkversterkingen opwaarts de spoorbrug Hombeek tot Kapel den Ham
Kleine Nete	L.O. & R.O.	Nijlen-Emblem	Dijkversterkingen tussen Emblembrug en brug Mol-ter-Nete

3.1. Inventarisatie

Aan de hand van bestaand kaartmateriaal en literatuurgegevens worden bodem, topografie en hydrografie van het betrokken gebied bestudeerd. Voor de ecologische schets steunen we ons meestal op enkele veldbezoeken en op al of niet gepubliceerde waarnemingen. Bovendien beschikken we over de voorlopige resultaten van de Biologische Waarderingskaart van België. In de korte tijdsspanne waarin de planning van de dijkwerken en dus ook het verstrekken van adviezen gebeurt, kunnen we enkel een grove inventarisatie van de biotische elementen uitvoeren.

Op basis van deze gegevens krijgen we een, zij het onvolledig, beeld van de waardeverhoudingen van de verschillende elementen.

3.2. Adviezen

Steunend op de inventarisatie en op een voorzichtige waardering, wordt getracht een bruikbaar advies te verstrekken voor de praktische uitvoering van de dijkverzwaring. Voor dijkverzwaringen in uitvoering, in aanbesteding of in de planningsfase verschillen de adviesmogelijkheden in belangrijke mate.

3.2.1. De keuze van het tracé en de zijde van dijkverzwaring

Het nieuwe dijktracé valt meestal samen met het oude. Waterbouwkundig biedt deze oplossing de meeste waarborgen voor een waterkerend bouwwerk met goede kwaliteiten. Het oude, kleilige dijklichaam kan dan grotendeels behouden blijven. Ook vanuit ecologisch en landschappelijk oogpunt is het behoud van het oude tracé meestal te verkiezen, omdat de landschapsintegratie van de vernieuwde dijk dan gemakkelijker verloopt.

Dijkverhogingen gaan steeds gepaard met een aanzienlijke verflauwing van de taluds. De onvermijdelijke extra grondinname langsheen de oude dijk kan een rechtstreekse bedreiging betekenen voor natuurgebieden, zowel aan land- als aan rivierzijde. De dijk wordt meestal naar landzijde verbreed. Waterkundig zijn er dan minder grondmechanische problemen en blijft de waterbergende capaciteit van de rivier behouden. Ook voor het natuurbehoud is de verbreding naar landzijde vaak de meest gunstige oplossing. Het voortbestaan van buitendijkse gebieden, die in Vlaanderen erg zeldzaam zijn, is meestal te verkiezen boven het behoud van het binnendijs gelegen

Scheldedijk op de rechteroever te Bornem: tijdens de dijkwerken werden taluds verflauwd, de kruin verbreed en werd op het riviertalud een breuksteenlaag aangebracht tot op de kruin.

Scheldedijk op de linkeroever te Temse, tegenover Bornem, waar nog geen dijkwerken werden uitgevoerd.

gebied. Soms moet van deze stelregel afgeweken worden als binnendijs landschapselementen voorkomen met een uitzonderlijke vegetatiekundige of faunistische waarde.

De bouw van een hoog en breed dijklichaam brengt grondige veranderingen teweeg in het meestal gesloten, kleinschalig rivierenlandschap. Een goede landschapsintegratie van de nieuwe dijk is dan ook zeer belangrijk.

3.2.2. Inrichtingswijze

De inrichtingswijze speelt een grote rol bij de landschappelijke en ecologische integreerbaarheid van de nieuwe dijk en moet daarom op een verantwoorde manier worden uitgewerkt.

Het Sigma-plan voorziet bij de uitvoering van de dijkwerken een asfaltweg op de dijkkruin, een breuksteenbekleding van het riviertalud, bezaaiing — doch geen beplanting — van het landtalud en, afhankelijk van de bestaande situatie, een uitbatingsweg en een langsgracht. Een asfaltweg op de dijkkruin verbetert de toegankelijkheid van de dijk, wat waterbouwkundig interessant is.

Voor het natuurbehoud is een dergelijke weg nadelig, omdat de rust in de dijkbegeleidende gebieden, die veelal waardevolle fourageer-, broed- en overwinteringsgebieden voor vele vogelsoorten zijn, verloren gaat bij een stijgende rekreatiedruk. Een ondoorlatende wegverharding is voor de ontwikkeling van interessante en waardevolle dijkvegetaties eveneens ongunstig. Afspoeling, frekwenter gebruik,... zal de milieudynamiek op de bermen doen verhogen en er zal een onstabiele, ruige, minder interessante begroeiing ontstaan. Bovendien is een volledig begroeide dijk landschappelijk aantrekkelijker dan een dijk met asfaltweg.

Indien praktisch uitvoerbaar (bij een goede bereikbaarheid van de dijk voor zwaar materieel of bij de aanwezigheid van een uitbatingsweg aan de dijkvoet) pleiten we steeds voor « groene » dijken, zonder kruinweg. Wanneer de dijkweg onontbeerlijk is, kan de landschappelijke integratie ervan enigszins verbeterd worden door het versmallen van de weg en het aanbrengen van een begrinding.

De breuksteenbekleding op het riviertalud wordt meestal tot ver boven de gemiddelde hoogwaterlijn voorzien en wordt dan ook zelden volledig overspoeld. Het bovenste deel van de breuksteenmantel geraakt slechts langzaam en spaarzaam begroeid. Omdat de breuksteenmantel bovenaan de dijkkruin slechts in geringe mate bij-

Scheldedijk te Bornem. De dijkverbreding ging hier gepaard met de aanleg van een uitbatingsweg met uitwijkingsstrook en van een met betonelementen verstevigde langsracht.

draagt tot de waterwerende kwaliteit van de dijk, bevelen we steeds aan het gedeelte dat moeilijk met slib bedekt geraakt, te vervangen door een bezaaiing.

De ingezaaide grassoorten moeten een snel sluitende zode vormen met een goede bedekkingsgraad, om de nieuwe dijk te behoeden tegen afspoeling bij regenval of eventuele overloop. Het vegetatiedek moet daarom ook diep- en breedwortelend zijn.

Vanuit ekologisch standpunt moeten de ingezaaide soorten streekeigen zijn en bij een goed uitgevoerd, natuurtechnisch beheer kunnen evolueren tot een soortenrijke, ecologische waardevolle vegetatie. De waterbouwkundige kwaliteiten van dergelijke vegetaties werden reeds aangetoond (BINK, 1980). Ecologische en waterbouwkundige belangen blijken hier niet tegenstrijdig te zijn.

Houtige gewassen worden door de Dienst der Zeeschelde van de dijkwaluds geweerd, omdat afgestorven worteldelen de kans op stroomgaten vergroten. Daarom beperken we onze beplantingsvoorstellen tot de uitbatingstrook, waarbij we de Dienst der Zeeschelde steeds adviseren een voldoende brede strook te onteigenen.

De uitbatingstrook is soms voorzien van een uitbatingsweg en/of een langsracht. In de plannen van de Dienst der Zeeschelde worden bestaande wegen en grachten steeds heropgenomen. De aanleg van twee parallelwegen, één op de kruin en één aan de voet van de dijk, is ons inziens onnodig. Ook de heraanleg van in onbruik geraakte wegen en grachten raden wij — om ecologische natuurbehoudsredenen — zoveel mogelijk af.

Bij de aanleg of heraanleg van langsrachten pleiten we er steeds voor het gebruik van onnatuurlijke elementen (betonnen grachtelementen, betongrassdallen, enz.) tot een strikt minimum te beperken.

Tenslotte willen we erop wijzen dat de inrichtingswijze en de typeprofielen zijn vastgelegd. Voor de Dienst der Zeeschelde is het niet zo eenvoudig daarvan af te wijken, hoewel het een eerste noodzakelijke vereiste kan zijn voor een goede ecologische en landschappelijke integratie van de nieuwe dijk.

3.2.3. Beheer

De Dienst der Zeeschelde onteigent de voor de dijkwerken noodzakelijke gronden en meestal ook de buitendijkse gebieden. Het beheer van de dijk, van de uitbatingstrook en van de schorren en slikken valt daardoor

onder hun bevoegdheid. Waterbouwkundig beheer beoogt het behoud van de waterkerende kwaliteiten van de dijk door o.m. de taludvegetaties te maaien, het dijkprofiel en de wegenis te herstellen, houtige gewassen van de dijk te verwijderen, enz. Bij het huidig dijkbeheer wordt de taludbegroeiing frekwent gemaaid en blijft het maaisel ter plaatse verteren. Dit geeft aanleiding tot het ontstaan van botanische weinig interessante dijkvegetaties.

De beheersmethode die de meeste kansen biedt op de ontwikkeling van een soortenrijke vegetatie is « rondtrekkende beweiding met schapen », wat we om die reden ook aanbevelen. Ook « natuurtechnisch maaibeheer » (twee maaibeurten per jaar mét afvoer van het maaisel) kan tot waardevolle bermvegetaties leiden.

Het plantsoenbeheer moet steeds worden aangepast aan de aard van de aangeplante houtsoorten (knotbomen, hoogstammen, struiken,...), aan de standplaats (landelijk of stedelijk) en aan de functie die de beplanting in het landschap moet vervullen (scherm, visuele begeleiding...).

Indien de buitendijkse gebieden worden onteigend, stellen we voor het beheer ervan over te dragen aan een daartoe gespecialiseerde natuurbehoudsvereniging. Deze kan dan, mits een overeenkomst met de Dienst der Zeeschelde, de slikken en schorren op een gepaste wijze beheren.

4. RESULTATEN

Een goede beoordeling van de inbreng van de ecologische en landschappelijke studies, ter begeleiding van de uitvoering van enkele dijkwerken in het kader van het Sigma-plan, is nog niet mogelijk. De dijkwerken waarvoor reeds aanbevelingen werden verstrekt, zijn meestal nog niet uitgevoerd. Bovendien zijn de begroeiingen na de uitvoering nog in een pioniersfase, waardoor een goede beoordeling van de beplantingswijze en de bezaaiing onmogelijk is. Wel kunnen we opmerken dat de adviezen slechts gedeeltelijk worden opgenomen in de uiteindelijke plannen. Aanbevelingen voor tracé en dijkverzwaring worden soms opgevolgd, indien de adviezen tijdig beschikbaar zijn. Voor de inrichtingswijze van de dijk (kruinweg, breuksteenmantel, bezaaiingen en beplantingen) worden onze adviezen meestal in het bestek opgenomen, met uitzondering van de kruin- en uitbatingswegen. Het machinepark van de aannemers van onderhoudswerken is meestal niet geschikt voor de uitvoering van onze beheersvoorstellen, zodat die dan ook moeilijk kunnen worden verwezenlijkt.

Durmedijk te Elversele: aanplantingen op de taluds van oude dijken zijn landschappelijk waardevol. De keuze van de zijde van de dijkverbreding bepaalt het behoud van ecologisch belangrijke schorren of van waardevol weiland.

Ringdijk van het overstromingsgebied te Tielrode: om veiligheidsredenen mogen geen houtige gewassen op de dijk geplant worden. Daarom werd een landschapsintegrerende beplanting op de uitbatingstrook aangebracht.

5. BESLUIT

De uitvoering van het Sigma-plan zal natuur, landbouw en landschap in het Scheldebekken zeer sterk beïnvloeden. Ondanks de inbreng van de ecologische en landschappelijke adviezen, zelfs indien er maximaal wordt aan tegemoet gekomen, zullen de ingrepen langsheen onze grote rivieren grootschalig blijven. Onze bijdrage is in de eerste plaats gericht op het maximale behoud van

de ecologisch meest waardevolle terreinen. Onze tweede bekommernis is te streven naar de, vanuit ecologisch en landschappelijk oogpunt, meest belovende inrichting van de dijk en van de begeleidende gebieden. We trachten niet alleen de waardevolle gebieden te vrijwaren van beïnvloeding, tevens proberen we ervoor te zorgen dat de dijkwerken zo gebeuren dat ze bij een geschikt beheer betere kansen bieden voor de ontwikkeling van waardevolle vegetaties.

Daarvoor is het echter noodzakelijk dat onze aanbevelingen optimaal worden verwerkt in de uiteindelijke uitvoering. Een tijdige tussenkomst, liefst vóór de planning van de werken is daarom een eerste vereiste. Voor een goede beoordeling van het nut van de ecologische begeleiding van dijkwerken is het echter nog te vroeg. De meeste dijkwerken zijn nog maar net uitgevoerd en de ontwikkeling van de begroeiingen op de dijk is nog in een pioniersfase.

REFERENTIES

1. BINK, F.A., 1980. Natuurtechnische aspecten van de grasmat op rivierdijken. RIN-rapport 80/15. Rijksinstituut voor Natuurbeheer, Leersum.
2. GILLE, L. & E. VERGAUWEN, 1981. Ecologische en landschappelijke randvoorwaarden bij de realisatie van het plan ter beveiliging van het Zeescheldebekken. Ecologische Commissie van het Ministerie van Openbare Werken.

VLAAMSE WATERZUIVERINGSMACHTSCHAAPPIJ: VOORSTELLING INFORMATIEBROCHURE

De bescherming van de oppervlaktewateren tegen allerlei vormen van vervuiling maakt een wezenlijk deel uit van het leefmilieubeleid zoals dat door de Vlaamse Regering wordt uitgevoerd.

Om de strijd tegen de waterverontreiniging op een doeltreffende manier te kunnen voeren, beschikt Vlaanderen sedert juni 1982 over een operationeel instrument, namelijk de Vlaamse Waterzuiveringsmaatschappij. Ze voert deze taak uit tesamen met de Waterzuiveringsmaatschappij van het Kustbekken, die sedert 1975 operationeel is.

De Vlaamse Waterzuiveringsmaatschappij werd formeel opgericht bij koninklijk besluit van 9 maart 1981, de activiteiten namen officieel een aanvang op 28 oktober 1981.

Organisatorisch is de Vlaamse Waterzuiveringsmaatschappij gedeentraliseerd opgevat: het hoofdbestuur te Aalst waar de maatschappelijke zetel is gevestigd en 4 buitendiensten, namelijk te Gent, Herentals, Leuven en Mechelen.

In het kader van een ruimer E.E.G. patroon, waarop ook onze wetgeving is gestoeld, wordt een Vlaams beleid ontwikkeld, dat inzake waterzuivering er op gericht is, een kwaliteit van het oppervlaktewater te bereiken, dat geen hinder zou veroorzaken voor de omgeving inzake geur en uitzicht, dat voldoende levensmogelijkheden zou bieden voor planten en dieren en dat daarnaast nog een functie kan vervullen voor de scheepvaart, recreatie en drinkwater.

De vertaling hiervan ligt in de opdrachten die aan de waterzuiveringsmaatschappijen werden opgedragen door de wet van 26 maart 1971 op de bescherming van de oppervlaktewateren tegen verontreiniging, aangevuld door het decreet van 23 december 1980:

1. De zuivering van het afvalwater afkomstig van openbare riolen of van ondernemingen die hiervoor een beroep doen op de maatschappij.

Concreet betekent dit dat de maatschappij de bestaande zuiveringsinstallaties, die thans eigendom zijn van de gemeenten of de intercommunale verenigingen moet overnemen, desgevallend aanpassen of verbeteren. Het decreet van 5 april 1984 houdende aanvulling van de wet van 26 maart 1971 met een artikel 32 quinquies en de in voorbereiding zijnde uitvoeringsbesluiten regelen de afstand van de stations en de overname van het daar tewerkgestelde personeel.

Daarnaast moet de maatschappij de plannen voor de bouw van nieuwe installaties ontwerpen en uitvoeren. Tenslotte staat de maat-

schappij in voor de exploitatie en het onderhoud van de zuiveringsinstallaties of draagt die taak op aan derden.

2. De aflevering van lozingsvergunningen aan de bedrijven, het opsporen van alle oorzaken van waterverontreiniging, alsmede het toezicht op de gestelde voorwaarden tot lozing van afvalwater. Uitzonderd de lozing voor normaal huisafvalwater in de openbare riolen waarvoor de vergunning wordt afgeleverd door het college van burgemeester en schepenen wordt in alle andere gevallen de lozingsvergunning uitsluitend verleend door de directeur van de maatschappij. Met het oog op een degelijke controle heeft de V.W.Z. de nodige infrastructuur uitgebouwd.

Het zuiveren van afvalwater kost geld. Het principe « de vervuiler betaalt » is vastgelegd in de basiswet van 26 maart 1971. Hierbij wordt uitgegaan van de idee dat alle vervuilers horen bij te dragen in de uitgaven voor een degelijk kwaliteitsbeheer.

De werkingskosten van de waterzuiveringsmaatschappijen worden integraal gefinancierd door de provincies waarin de maatschappijen werkzaam zijn en door de ondernemingen die hun afvalwater door de maatschappijen laten zuiveren.

De provincies verhalen deze tarieven op de burgers door middel van een provinciale milieubelasting.

Op 1 oktober 1984 werden de bijdrageplichtige ondernemingen aangezocht tot het betalen van hun bijdrage voor 1984. Ter voorbereiding hiervan werden in 1984 in totaal 25.600 ondernemingen aangeschreven.

De brochure van de V.W.Z. die een bondig overzicht geeft van de werking van deze jonge leefmilieuparastatale werd voorgesteld op de persconferentie van 19 september 1984 en heeft tot doel bij te dragen tot de verspreiding van de activiteiten van de V.W.Z. bij de publieke opinie, de provinciale en gemeentelijke overheden en de ondernemingen.

Deze informatiepublicatie zal door velen nuttig kunnen gebruikt worden en zal bijdragen tot de duidelijkheid die nodig is om genomen beslissingen in hun juiste context te situeren.

Deze brochure is gratis te verkrijgen bij het hoofdbestuur van de Vlaamse Waterzuiveringsmaatschappij (V.W.Z.), Graanmarkt, 2, 9300 Aalst.